

ДИНАМІКА ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Матієнко Т. В.

У статті досліджується емоційна сфера працівників правоохоронних органів, оскільки емоції виступають складним психічним явищем та охоплюють усі рівні особистості, розглядаються нами і як стан, і як можлива особистісна риса.

Ключеві слова: емоційна сфера, емоції, психічна напруга.

В статье исследуется эмоциональная сфера, поскольку эмоции - это сложное психическое явление, которое охватывает все уровни личности милиционера, и рассматривается нами и как состояние, и как личностная черта.

Ключевые слова: эмоциональная сфера, эмоции, психическое напряжение.

The emotional sphere is being discovered in the article, because emotions are complicated psychic phenomena that cover all individual levels of police operative and are considered either as a state or as a personal feature.

Key words: the emotional sphere, emotions, psychic tension.

При характеристиці внутрішньоособистісних конфліктів особливої уваги ми надавали саме емоційній сфері працівників правоохоронних органів, оскільки емоційні стани не тільки складають самостійний психічний феномен, а й виступають діагностично значущими показниками внутрішньоособистісних конфліктів працівників ОВС. Основним критерієм внутрішньоособистісного конфлікту в емоційній сфері особистості, яка переживає цей стан, є перевага негативно спрямованих емоцій. Вони, у свою чергу, є чинником інтеграції цілеспрямованих реакцій організму, процесом, що поєднує й спрямовує можливості індивіда пристосовуватись до зовнішнього світу, критерієм корисності чи шкідливості цієї функціональної діяльності.

У стані внутрішньоособистісного конфлікту дії людини не приносять їй бажаного результату, у цьому стані вона не реалізує повною мірою особистісно значимі потреби, цілі, а це, у свою чергу, призводить до погіршення емоційного фону настрою.

Оскільки ситуація внутрішньоособистісного конфлікту для людини є значущою, вона викликає певні емоційні переживання, а у зв'язку з тим, що в тій чи іншій ситуації (як ми вже відзначали) особистість не досягає бажаного результату, знак емоційних переживань, як правило, є негативним.

Значний внесок у розробку впливу емоційних станів особистості на виникнення внутрішньоособистісних конфліктів внесли К.О. Альбуханова-Славська, А.Я. Анцупов, Л.Ф. Бурлачук, В.Є. Василюк, Є.А. Донченко, М.Ю. Колпакова та ін.

Метою й завданням дослідження є визначення емоційних станів працівників міліції як підґрунтя внутрішньоособистісного конфлікту та їх диференціація, тому що ми розглядаємо їх одночасно і як динамічні явища психіки, і як явища, які ієрархічно пов'язані між собою в систему.

Особливості емоційних станів у працівників міліції зі стажем роботи (вслуги) до 3 років.

На підставі аналізу наукових першоджерел і власних міркувань, емоційні стани ми умовно розділили на зовнішні та внутрішні. До внутрішніх емоційних станів, які впливають на становлення внутрішньоособистісного конфлікту працівників міліції, нами були віднесені внутрішній вакуум, тривога, туга, пригніченість, апатія, спокій, комфорт і загальний показник внутрішнього конфлікту. До зовнішніх емоційних станів нами були віднесені агресія та відчуття радості, безтурботності.

На нашу думку, специфіка емоційних станів міліціонерів, незалежно від досвіду перебування в органах внутрішніх справ, полягає в тому, що і зовнішні, і внутрішні емоційні стани оперуповноважених завжди залежать від сили зовнішнього впливу: помірний вплив може викликати апатію або спокій.

Перебуваючи у взаємозалежних відносинах, зовнішні й внутрішні емоційні стани суттєво впливають на специфіку внутрішньоособистісного конфлікту, особливо в період становлення правоохоронця як професіонала, за термін служби до 5 років.

Таблиця 1 розкриває ступінь диференційованості внутрішніх емоційних станів працівників правоохоронних органів, які мають стаж роботи в ОВС до 3 років.

Таблиця 1.

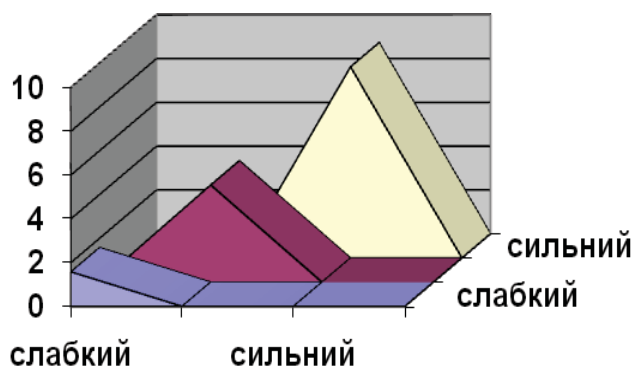
Рівень вираженості внутрішнього емоційного стану працівників міліції зі стажем роботи до 3 років

Показники	Рівень вираженості		
	Слабкий	Середній	Сильний
Внутрішній конфлікт	1,52	5,32	9,21
Внутрішній вакуум	1,15	5,33	9,32
Внутрішня тривога	2,34	4,52	9,11
Туга, пригніченість	1,73	6,15	9,12
Апатія	1,44	-	8,23
Внутрішній спокій	2,05	4,82	8,53
Внутрішній комфорт	1,34	5,21	8,23
Внутрішня агресія	1,12	4,23	8,14
Всього	1,58	4,44	8,73

Як видно з таблиці 1, основні показники, які характеризують рівень вираженості внутрішнього емоційного стану, представлені у вибірці правоохоронців, які мають стаж в ОВС до 3 років, нерівномірно.

Так, внутрішні емоційні стани, які мають негативний відтінок, у вибірці оперуповноважених з початковим стажем роботи в ОВС, виражені сильно й домінують, порівняно з внутрішніми емоційними станами, що не мають впливового руйнівного значення для особистості. Зокрема, внутрішній конфлікт, під яким ми розуміємо відчуття внутрішньої напруженості, розладу з самим собою (9,21); внутрішній вакуум, під яким ми розуміємо відчуття внутрішньої пустоти, відсутність інтересу до будь-чого (9,32); внутрішня тривога (9,11) та туга й пригніченість (9,12) у цій вибірці виражені сильно,

що свідчить про загально небезпечний емоційний фон, який може здійснювати емоційну трансформацію поведінки працівника ОВС у бік емоційної апатії (8,23), що суттєво знижує регуляторні можливості організму й створює серйозні підстави щодо формування внутрішньоособистісного конфлікту.

■ слабкий ■ середній ■ сильний

З рисунка 1 ми бачимо, що саме домінування сильної вираженості показників внутрішніх емоційних станів лежить в основі формування внутрішньоособистісного конфлікту, оскільки механізм його виникнення визначається специфікою атрибуції (негативного або позитивного характеру), що відбувається на загальному становленні особистості оперуповноваженого на ранніх етапах його професійного становлення.

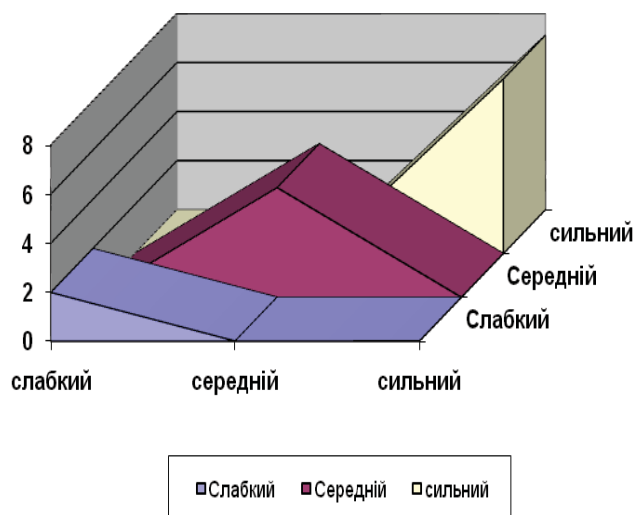
Як видно з таблиць 1, 2, диференціація зовнішніх проявів суттєво зменшена порівняно з внутрішніми й містить лише зовнішню агресію (в яку ми включаємо прояви роздратування й гніву) та відчуття радості, безтурботності.

Таблиця 2.

Показники	Рівень вираженості		
	Низький	Середній	Сильний
Зовнішня агресія	1,83	4,23	7,12
Відчуття радості, безтурботності	2,13	4,72	7,11
Всього	1,98	4,47	7,11

Порівняння таблиць 1 і 2 демонструє нам більшу семантичну наповненість і різноманіття внутрішніх емоційних станів порівняно з зовнішніми, що створює підстави для більш тонкої диференціації внутрішньоособистісних конфліктів і ускладнює можливості їхньої класифікації й подальшого усунення.

Крім того, на нашу думку, подібний розподіл створює умови для неможливості (або відсутності чи несформованості навичок) екстерналізації накопиченого внутрішнього емоційного потенціалу. Відсутність або несформованість навичок подібної емоційної екстерналізації внутрішніх станів є прямим шляхом щодо формування внутрішньоособистісного конфлікту як стійкої схильності.

■ Слабкий ■ Середній ■ Сильний

Рис. 2. Рівень вираженості зовнішнього емоційного стану в працівників міліції зі стажем роботи до 3 років

Додаткова візуалізація отриманих результатів демонструє ступінь вираженості зовнішнього емоційного стану в працівників міліції зі стажем до 3 років роботи. З рисунка 2 можна спостерігати домінування сильно виражених зовнішніх проявів агресії та протилежних станів позитивної спрямованості - відчуття радості, безтурботності.

Особливості емоційних станів у працівників міліції зі стажем роботи (вслуги) до 5 років. При аналізі емоційних станів оперуповноважених цієї групи, ми дотримувалися принципів поділу їхніх емоційних станів на зовнішні та внутрішні, які були виділені й проаналізовані в попередньому підрозділі.

Таблиця 3.

Рівень вираженості внутрішнього емоційного стану працівників міліції зі стажем роботи до 5 років

Показники	Рівень вираженості		
	Слабкий	Середній	Сильний
Внутрішній конфлікт	2,12	4,23	9,22
Внутрішній вакуум	2,23	5,13	-
Внутрішня тривога	1,61	4,52	-
Туга, пригніченість	1,31	4,31	7,33
Апатія	1,93	6,34	-
Внутрішній спокій	1,34	5,32	7,61
Внутрішній комфорт	1,65	5,32	7,61
Внутрішня агресія	1,52	4,14	-
Всього	1,71	4,91	3,96

Тенденція, яка спостерігається з таблиці 3, дозволяє діагностувати суттєве зниження загального рівня напруження внутрішньої емоційної сфери міліціонерів, які мають стаж роботи в ОВС до 5 років, тобто підвищення професійного досвіду й статусу за висловою виступають фактором, який природним способом гармонізує особистість і дозволяє знижувати ризик виникнення внутрішньоособистісного конфлікту правоохоронців (хоча загальний показник внутрішнього конфлікту залишається досить високим - 9,22). Це протиріччя

ми пов'язуємо зі специфічними умовами проходження служби міліціонерів - вона завжди залишається досить стресогенною та конфліктною.

Оскільки внутрішньоособистісний конфлікт - це завжди гостре емоційне переживання, ми вважаємо, що зниження рівня вираженості внутрішніх емоційних станів за період до 5 років перебування в ОВС (3,96) відображає позитивні адаптаційні процеси професійного й особистісного становлення працівників міліції (що не виключає, на наш погляд, наявності внутрішньоособистісного конфлікту, пов'язаного з постійними психоемоційними напруженнями, частими й значними негативними переживаннями).

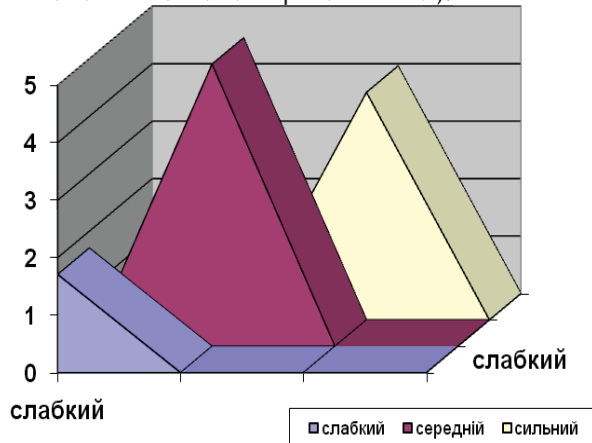

Рис. 3 Рівень вираженості внутрішнього емоційного стану в працівників міліції зі стажем роботи до 5 років

Ми можемо спостерігати зниження гостроти внутрішніх емоційних станів, але, як показано на рис. 3, середня вираженість свідчить про присутність певного ризику перебування міліціонерів з досвідом роботи в ОВС до 5 років у стані внутрішньоособистісного конфлікту.

Подібна тенденція може виступати показником адаптивності особистості до умов служби в ОВС на 5 році перебування в системі МВС і служити оптимістичним показником щодо організації та проведення диференційованої профілактичної роботи з постійним складом. Крім того, на п'ятому році в правоохоронців вже можуть бути діагностовані перші прояви професійної деформації. Отримана діагностична інформація щодо специфіки становлення зовнішніх і внутрішніх емоційних станів у міліціонерів з такою вислугою може сприяти поліпшенню професійно-психологічної підготовки.

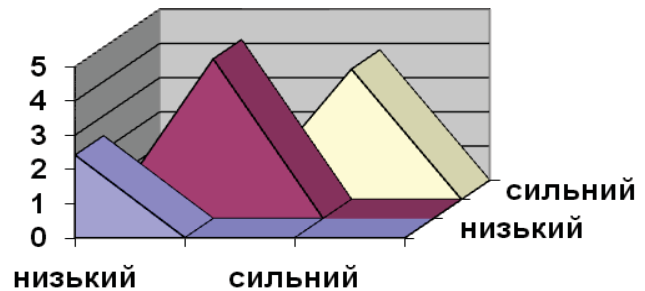
Таблиця 4.

Рівень вираженості зовнішнього емоційного стану працівників міліції зі стажем роботи до 5 років

Показники	Рівень вираженості		
	Низький	Середній	Сильний
Зовнішня агресія	2,13	4,22	-
Відчуття радості, безтурботності	2,71	5,13	7,63
Всього	2,42	4,67	3,81

Порівняння вираженості зовнішніх емоційних станів міліціонерів зі стажем роботи в ОВС до 3 і до 5 років дозволяє констатувати тенденцію до зсуву полярних проявів емоційних станів: якщо низький рівень прояву

зовнішніх емоційних станів у правоохоронців до 3 років складає 1,98 %, то в правоохоронців зі стажем до 5 років вже підвищується до 2,42 %; якщо сильний рівень прояву зовнішніх емоційних станів до 3 років перебування в ОВС складає 7,11 %, то через 5 років він знижується до 3,81 %.

■ низький ■ середній □ сильний

Рис. 4 дозволяє відстежити отриману діагностичну інформацію наочно - середня вираженість зовнішніх проявів і негативних, і позитивних емоційних станів є домінуючою, а полярні - низьких і сильних - згладженими.

Особливості емоційних станів у працівників міліції зі стажем роботи (вислуги) до 10 років. Дослідження зовнішніх і внутрішніх емоційних станів у правоохоронців зі стажем до 10 років, проводилося аналогічним чином.

Таблиця 5.

Рівень вираженості внутрішнього емоційного стану працівників міліції зі стажем роботи до 10 років

Показники	Рівень вираженості		
	Слабкий	Середній	Сильний
Внутрішній конфлікт	2,21	5,11	8,21
Внутрішній вакуум	1,53	-	8,34
Внутрішня тривога	1,24	4,52	8,52
Туга, пригніченість	2,31	-	8,21
Апатія	1,54	-	-
Внутрішній спокій	2,23	6,34	8,34
Внутрішній комфорт	1,32	5,22	7,51
Внутрішня агресія	1,64	6,13	-
Всього	1,77	3,41	6,14

Таблиця 5 демонструє, що в середньому внутрішній емоційний фон міліціонерів з досвідом роботи до 10 років досить напружений - домінують сильно виражені внутрішні емоційні стани, а відсутність вираженої апатії свідчить про значну емоційну трансформацію поведінки особистості. Крім того, майже однакова представленість позитивних і негативних внутрішніх емоційних станів може свідчити про можливість переходу кожного внутрішнього емоційного стану в короткочасну афективну форму перебігу, яка буде характеризуватися бурхливим емоційним спалахом або повною байдужістю, що може захоплювати всю особистість правоохоронця. Наприклад, у нашому випадку це може бути перехід від відчуття внутрішнього вакууму до

внутрішньої туги й пригніченості; від внутрішньої тривоги до внутрішньої агресії. Більш тривале перебування в таких станах може свідчити про професійну деформацію - необхідно контролювати час перебування особистості у відмічених внутрішніх емоційних станах або відмічати емоційний поріг міліціонерів з досвідом роботи до 10 років, наприклад, для психічного стану гніву.

Диференціація внутрішніх емоційних станів дозволила нам констатувати, що показник внутрішнього конфлікту як провідного емоційного стану залишається досить високим і є високий ризик переходу цього стану в стійку особистісну характеристику.

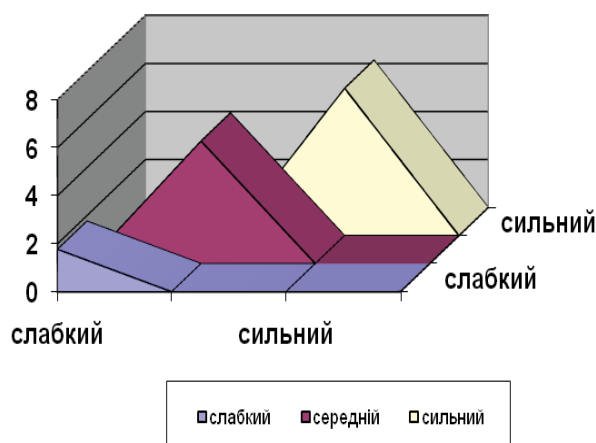

Рис. 5. Рівень вираженості внутрішнього емоційного стану працівників міліції зі стажем роботи до 10 років

Рис. 5 додатково візуалізує означену тенденцію - баланс між середньою та сильною вираженістю внутрішніх емоційних станів підкреслює напруженість протікання внутрішньоособистісних конфліктів і специфіку їхніх проявів - досить високий ризик афективних реакцій.

Таблиця 5 показує, що й зовнішні прояви означених станів міліціонерів з досвідом роботи в ОВС до 10 років викликають тривогу - відсутність зовнішніх проявів агресії створює умови для подальшого поглиблення внутрішньоособистісного конфлікту.

Таблиця 6.

Рівень вираженості зовнішнього емоційного стану працівників міліції зі стажем роботи до 10 років

Показники	Рівень вираженості		
	Низький	Середній	Сильний
Зовнішня агресія	1,82	-	-
Відчуття радості, безтурботності	2,53	5,23	8,22
Всього	2,17	2,61	8,67

В умовах підвищеної стресогенності та агресивності професії міліціонерів зовнішні прояви комфортних і дискомфортних емоційних станів повинні бути приблизно рівними - у нашому випадку подібний баланс відсутній. Зовнішня агресія в такому разі відноситься нами до нормальних «дискомфортних» емоційних станів.

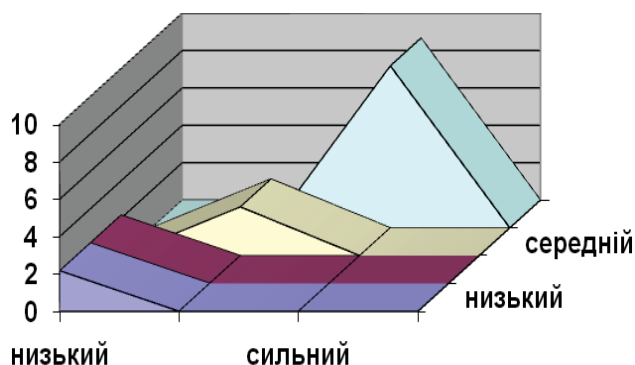

Рис. 6 надає можливість візуально спостерігати означену закономірність - суттєве підвищення рівня зовнішніх емоційних станів за рахунок відсутності проявів агресії в правоохоронців з вислугою до 10 років.

Узагальнення отриманої емпіричної інформації відображене нами в таблиці 6, яка дозволяє констатувати наступне: слабка вираженість емоційних станів (і зовнішньої, і внутрішньої спрямованості) не є характерною для всієї вибірки досліджуваних міліціонерів (3,56 у групі до 3 років; 4,13 у групі до 5 років та 3,92 у групі до 10 років). На нашу думку, ця тенденція є повністю природною, оскільки професія правоохоронця не передбачає слабкість емоційного фону життєдіяльності.

Таблиця 7. Порівняльна таблиця вираженості емоційних станів у групах досліджуваних

Стаж роботи в ОВС	(M±m) по показниках вираженості емоційних станів		
	слабка	середня	сильна
до 3 років	3,56	8,91	15,84
до 5 років	4,13	9,58	7,77
до 10 років	3,92	6,02	14,81

Підвищеної психологічної уваги, на наш погляд, потребують працівники міліції зі стажем роботи в органах внутрішніх справ терміном до 5 років, оскільки цей період є переламним з точки зору формування внутрішньоособистісного конфлікту або його психопрофілактичного попередження: з одного боку, природна адаптація до умов проходження служби у фахівця вже наступила, сформувалися професійно необхідні вміння й навички подолання негативних станів, накопичений досвід, з іншого боку, порівняно з початком роботи в ОВС, знижується загальний показник вираженості емоційних станів з 15,84 у термін до 3 років до 7,77 у термін до 5 років). На жаль, у подальшому діагностовано різкий стрибок емоційної напруги, в яку включається показник внутрішнього конфлікту (14,81 у термін до 10 років). Знання саме цієї тенденції є необхідним для психологів і фахівців відділу по роботі з персоналом для опрацювання превентивних заходів щодо своєчасного уникнення перших проявів внутрішньоособистісного конфлікту.

Постійна психічна напруга внутрішнього стану особистості міліціонера виступає як реальний ризик психічного виснаження, що в подальшому призводить до

загострення полімодальних акцентуацій, змін у ставленні до самого себе, невротизації, нав'язливих станів, агресії або депресій. Загалом ці зміни в зовнішніх і внутрішніх емоційних станах правоохоронців призводять до стійкого формування внутрішньоособистісного конфлікту і, як наслідок, прихованої ненадійності, високої уразливості особистості міліціонера, негативно впливаючи на якість виконання його професійних обов'язків, зокрема на всі етапи прийняття та реалізації рішень.

Отже, при характеристиці внутрішньоособистісних конфліктів особлива увага надавалася нами емоційній сфері правоохоронців, оскільки емоції виступають складним психічним явищем і охоплюють всі рівні особистості міліціонера, розглядаються нами і як стан, і як можлива особистісна риса, тобто стійка схильність до переживання того чи іншого стану (що було підтверджено результатами дослідження особливостей акцентуацій характеру міліціонерів з різним досвідом роботи в органах внутрішніх справ). Основним критерієм внутрішньоособистісного конфлікту в емоційній сфері міліціонерів, які переживають цей стан, ми визначили перевагу негативно спрямованих дискомфортних внутрішніх емоційних станів, які, у свою чергу, виступають

чинником інтеграції цілеспрямованих реакцій організму, які провокують визрівання внутрішньоособистісного конфлікту.

Досліджування емоційних станів працівників правоохоронних органів як підґрунтя внутрішньоособистісного конфлікту, на наш погляд, потребує певного рівня подальшої диференціації та семантичної наповненості іншими психічними феноменами.

Література

1. Бурлачук Л.Ф. Психодіагностика [Текст] / Л.Ф. Бурлачук. - СПб.: Питер, 2002. - 340 с.
2. Столин В.В. Исследование эмоционально-ценностного отношения к себе с помощью методики управляемой проекции [Текст] / В.В. Столин // Психологический журнал. - 1981. - Т. 2. - № 3. - С. 34-46.

Матієнко Т.В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
ОДУВС
Надійшла до редакції: 01.10.2014